

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय
माननीय न्यायाधीश श्री जगदीश शर्मा पौडेल
फैसला

०६९-CR-०८३८

मुद्दा: कर्तव्य ज्यान

जिल्ला पाँचथर भारपा गाउ विकास समिति वडा नं ३ घर भै हाल पुनरावेदक
कारागार कार्यालय पाँचथरमा थुनामा रहेका गजेन्द्र लावती.....१ प्रतिवादी

विरुद्ध

शुक्रबहादुर फत्रको जाहेरीले नेपाल सरकार१ प्रत्यर्थी
वादी

शुरु तहमा फैसला गर्ने: माननीय न्यायाधीश श्री विमलप्रसाद ढुंगेल
पाँचथर जिल्ला अदालत

२०६८।१०।१७

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने: माननीय न्यायाधीश श्री उदयप्रकाश चापागाई
माननीय न्यायाधीश श्री मोहनरमण भट्टराई
पुनरावेदन अदालत इलाम
२०६९।९।९

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९(१) बमोजिम यस अदालतमा दायर हुन
आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यस प्रकार छ।

जिल्ला पाँचथर भारपा-३ बस्ने बर्ष ५० को शंखबहादुर फत्रको ढाड र पिठ्युको बायाँ साइडमा ३ इन्च गोलो भई छाला पिल्सिएको, पिठ्यु भरि भाटाले पिटेको जस्तो १५।१६ वटा नीलडामहरू भएको, मलद्वारबाट दिशा निस्केको, दुवै हातको कुहिनामा रगत र छाला पिल्सिएको, दुवै आँखामा चोट र रगत निस्केको, दाहिने कानमाथि छाला पिल्सिएको, दाहिनेपट्टि ढाडमा २ इन्च लामो चोट र रगत जमी डाम जस्तो देखिएको भन्ने व्यहोराको मिति २०६७।६।२३ को मृतकको लाशजाँच मुचुल्का ।

२०६७।६।२२ गते दाजु शंखबहादुर फत्रलाई प्रतिवादी मध्येका खड्गबहादुरका छोरा अइन्द्र लावतीलाई बिहान अन्दाजी ७ बजेको समयमा बोलाउन पठाई घरबाट बोलाएर ल्याइ घरको झ्याल, ढोका मरमत गराउने बहानामा लोकबहादुर लावतीको घर आँगनमा पुर्‍याई प्रतिवादीहरू गजेन्द्र लावती समेतले दाजु मृतक शंखबहादुर फत्रलाई बेलुका अन्दाजी ४.३० बजेको समयमा मकैको थाङ्गाको खाँबोमा बाँधी चटपट गर्न सम्म पनि नदिई लडाएर दाउरा, चिरपट, भाटा समेतले टाउको, चल्नी, लिङ्ग, डडाल्नु समेतका शरीरका संवेदनशील अंगहरूमा जताजतै कुटपीट गरी कर्तव्य गरी मारेको हुँदा कानून बमोजिम सजाय गरीपाउँ भन्ने व्यहोराको शुक्रबहादुर फत्रको मिति २०६७।६।२३ को जाहेरी दरखास्त ।

Bloody discharges from both eyes, mouth and R/L nostrils; multiple bruises on the back with patterned abrasion 11 cm on the back. Multiple bruises on the exterior surface of both elbows and on the anterior surface of upper thigh in both sides. Rt. Ventricle of heart and Lt. Ventricle are filled with clotted. Blood is found in bronches and trachea. Blood in thoracic cavity. Left cerebral hemorrhage 250 ml blood. Lt. parietal bone#. उल्लेख गर्दै मृत्युको कारणमा Due to internal hemorrhage and cerebral hemorrhage भन्ने व्यहोराको मिति २०६७।६।२७ को मृतकको शव परीक्षण प्रतिवेदन ।

२०६७।६।२२ गते म घरमा बसिरहेको बेला जाहेरवालाको दाजु शंखबहादुर फत्र मेरो घरमा आउनु भयो । हामी दुवै जनाले जाँड खायौं र मकै किन्न भनी दधिराम घिमिरेकोमा गएँ फर्की आउने क्रममा पुनः जाँड किनी खायौं । घरमा आई दुवै जनाले खाना खाई एकछिन गफगाफ गरेर करीब १ बजे तिर मृतक घर जान भनी हिडेकोमा मेरो घरदेखि केही पर मेरो भाईको र साना स्कुले नानीहरू खेलिरहेको ठाउँमा

उनीहरूलाई ढुङ्गाले हिकौउन थालेछन् । नानीहरू रुन कराउन थाले पछि के भयो भनी हेर्न जाँदा निजले ढुङ्गाले हानेको देखि सम्झाउन खोज्दा उल्टै मलाई ढुङ्गाले हानेकोले रीस उठी दुवैजना कुस्ता कुस्ती खेल्दै जाँदा लोकबहादुरको आँगनमा पुग्यौं । त्यहाँ पुगेपछि मैले निजलाई उत्तिसको डोलो, दाउरा, बाँसको टुक्रा र ढुङ्गा समेतले शरीरको विभिन्न भागमा हानी कुटपीट गरी मारेको हुँ भनी प्रतिवादी गजेन्द्र लावतीले मिति २०६७।७।८ मा गरेको मौकाको बयान ।

मिति २०६७।६।२२ मा मृतक शंखबहादुर फत्र मेरो घरमा आएका थिए । मैले श्रीमान् गजेन्द्र लावती र निज मृतकलाई जाँड बनाई खान दिए । जाँड खाए पश्चात निजहरू दुवै जना गाउँ तिर जानु भयो र बिहान अन्दाजी १०।११ बजे तिर घरमा आइ पुगनु भयो । त्यति खेर हामीले खाना खाई सकेको हुँदा श्रीमानलाई राखी दिएको खाना दुवै जनाले बाँडी खान थाले । म घाँस काट्न भनी बारीतर्फ गएकोमा बेलुका अन्दाजी ३.३० तिर घरमा आउँदा मृतक लोकबहादुर लावतीको घरमा आँगनमा लडी रहेका थिए भने मेरो श्रीमान गजेन्द्र लावती पनि त्यही थिए । मैले के भयो भनी सोध्दा मलाई निज मृतकले ढुङ्गाले हानेकोले रीस उठी मैले पनि ढुङ्गा, दाउराले हाने भनेको भनी प्रतिवादी प्रतिमा लावतीले गरेको कागज ।

मिति २०६७।६।२२ को बिहान ९.०० बजेतिर मलाई आमाले चामल लिन भनी जोरपोखरी पठाएकोले गएको थिएँ । बेलुका म घर फर्की आउँदा लोकबहादुर लावतीको घर आँगनमा शंखबहादुर फत्र मृतक अवस्थामा देखी सबै छिमेकीहरू र मेरो बुबा गजेन्द्र लावतीसँग बुझ्दा मृतकले मेरो बुबालाई ढुङ्गा हानेकोले रीस उठी ढुङ्गा दाउराले कुटपीट गरेकोले सोही कुटाईबाट मृतकको मृत्यु भएको हो भनी प्रतिवादी राकेश लावतीले गरेको कागज ।

मृतक शंखबहादुर फत्रलाई प्रतिवादी गजेन्द्र लावतीले ढुङ्गा, दाउरा समेतले कुटपीट गरेकोले सोही कुटाईबाट मृतकको मृत्यु भएको हो । मैले कुटपीट गरेको होइन । मृतकलाई गजेन्द्र लावतीले कुटेर लडिरहेको छ भन्ने खबर निज गजेन्द्रको कान्छो छोराको मेरो घरमा आई सुनाएकोले म घटनास्थलमा पुग्दा मृतकको मृत्यु भै सकेको थियो भनी प्रतिवादी खड्गबहादुर लावतीले गरेको कागज ।

बुबा शंखबहादुर फत्रलाई मिति २०६७।६।२२ को बिहान ७ बजेतिर खडगबहादुर लावतीको छोरा अइन्द्र लावतीले झ्याल, ढोका, सिलिङ्ग ठोक्नुछ भनी बोलाई लगेको । प्रतिवादी खडग लावतीको घरमा पुगी जाँड रक्सी खाएर झ्याल ढोका भोलि पर्सी ठोकउँला भनी घरतर्फ आउँदा प्रतिवादी गजेन्द्र लावतीको घरमा समेत निजसँगै जाँड रक्सी खाएपछि निहुँ खोजेर शुरुमा गजेन्द्र लावतीले र पछि अन्य प्रतिवादीहरु समेतले कुटपीट गरी मारेको हो । प्रतिवादी राकेश लावती मेरो घरमा अं ३.३० बजेको समयमा आएर तेरो बुवाले मेरो बुवालाई ढुङ्गाले हिकार्यो बाँधिराखेको छ भनेपछि म जाँदा बुबा उत्तानो परी लडिरहेको अवस्थामा मृत्यु भैसकेको थियो भनी मृतकको छोरा पूर्णकुमार फत्रले गरेको कागज ।

मृतक शंखबहादुर फत्रलाई प्रतिवादी गजेन्द्र लावती समेतको जाहेरीमा उल्लिखित प्रतिवादीहरुले कुटपीट गरी कर्तव्य गरी मारेको हुँदा कानून बमोजिम सजाय होस भनी रामप्रसाद फत्रले गरेको कागज ।

मिति २०६७।६।२२ को अं ३.३० बजेको समयमा म मेरो घरमा घाँसको भारी लिएर आउदा गजेन्द्र लावती उभिरहेको र मृतक शंखबहादुर आँगनमा लडिरहेको थियो । निज गजेन्द्र लावतीलाई के भएको भनी सोढ्दा शंखबहादुरले मलाई ढुङ्गाले टाउकोमा हिकार्यो मैले पनि दाउरा, ढुङ्गाले हिकार्यौं भनी भनेका । शंखबहादुर फत्र मृत अवस्थामा देखेको हुँ । खडगबहादुर लावती, प्रतिमा लावती, राकेश लावती १०।१५ मिनेटपछि आएका हुन् भनी मैया लावतीले गरेको कागज ।

दिउँसो २ बजेको समयमा गजेन्द्र लावतीको छोरा आएर बाबुले शंखबहादुर लावतीलाई कुटेर लडाएछन् । तपाईंलाई बोलाएर लिई आइज भनेको छ भनी खडगबहादुर लावतीलाई भने पछि हामीहरु घटनास्थलमा पुग्दा शंखबहादुर मृत अवस्थामा भूईंमा लडेका थिए भनी जहरमान लोवाले गरेको कागज ।

मिति २०६७।६।२२ को अं ४.३० बजे तिर हल्लाखल्ला सुनेर घटनास्थलमा जाँदा मृत अवस्थामा शंखबहादुर भूईंमा लडेका थिए । प्रतिवादी गजेन्द्र लावती मरो मरो भन्दै थिए । घटनास्थलमा गजेन्द्र लावती, खडगबहादुर लावती, प्रतिमा लावती, राकेश लावती र ठुलीकान्छी भन्ने मैया लावती समेत थिए । त्यस पछि राम प्रसाद फत्र समेत घटनास्थलमा आएका हुन भनी हरिनारायण घिमिरेले गरेको कागज ।

प्रतिवादी गजेन्द्र लावतीको घरको मुनि तल्ला कोठाभित्र भित्तामा काँटीमा झुण्डिएको रगत जस्तो लागेको ज्याकेट र टीसर्ट बरामद गरेको भन्ने मिति २०६७।७।१२ को खानतलासी मुचुल्का ।

मलाई देखाएको ज्याकेट र सर्ट मेरो हो । ज्याकेटमा रगत जस्तो रातो लागेको, मेरो टाउकोमा ढुङ्गाले मृतकले हिक्याउदा मेरो टाउको फुटी रगत बग्दा सोही रगत लागेको हो । यो ज्याकेट वारदातमा लगाएको थिएँ भनी प्रतिवादी गजेन्द्र लावतीले गरिदिएको सनाखत कागज ।

प्रतिवादीहरू गजेन्द्र लावती, खड्गबहादुर लावती, प्रतिमा लावती र राकेश लावती समेत भै मृतक शंखबहादुर फत्रलाई कुटपीट गर्दा मृत्यु भएको हो भन्ने व्यहोरा सुनेको हो भनी लोकप्रसाद लावती, कंसबहादुर लावती, सुदीप फत्र र कमला योड्या(फत्र) समेतले मिति २०६७।७।१२ मा लेखाएको वस्तुस्थिति मुचुल्का ।

प्रतिवादी गजेन्द्र लावती बाहेक अन्य प्रतिवादीहरू मौकाको बयानमा कसूर अपराधबाट इन्कार रही बयान लेखाएको अवस्था समेतबाट खड्गबहादुर लावती, प्रतिमा लावती, राकेश लावती उपर कर्तव्य ज्यान जस्तो संगीन मुद्दामा सबूद प्रमाणहरूको अभावमा शंकाको भरमा मुद्दा चलाउन नमिलेकोले निजहरू उपर मुद्दा नचलाउने निर्णय गरिएको र प्रतिवादी गजेन्द्र लावतीले तत्काल उठेको रीस थाम्न नसकी मृतकसँग झगडा गर्ने क्रममा लाठा, ढुङ्गा, दाउराको चिरपट समेतले प्रहार गरी कुटपीट गर्दा सोही कर्तव्यबाट मृतकको घटनास्थलमै मृत्यु भएको देखिन आएकोले प्रतिवादी गजेन्द्र लावतीले मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धी महलको १ नं विपरीत ऐं ऐं को १४ नं बमोजिमको कसूर अपराध गरेकोले ऐं ऐं महलको १४ नं बमोजिम सजाय गरीपाउँ भन्ने व्यहोराको अभियोगपत्र ।

मिति २०६७।६।२३ को बिहान दधिराम घिमिरेको कान्छा छोराको घरमा मकैं लिन जाँदा मृतक शंखबहादुरले म पनि जान्छु भने र घरैमा दुवैले अलि अलि जाँड खायौं । मकैं लिई फर्कने क्रममा पनि बाटामा जाँड किनी खायौं र घरमा आई खाना खाई केही बेर पश्चात शंखबहादुर घर जान भनी हिडेकोमा बाटामा केटाकेटीहरूलाई ढुंगा हान्दै रहेछ । त्यसो नगर भन्दा मलाई ढुङ्गाले टाउकोमा रगतपच्छे बनायो अनि रीस उठेर मैले पनि हिक्याउने क्रममा दुवै जना लाप्पा खेल्यौं । दुवै जना जाँड खाएर

मातेका थियौं । जसले जे जे भेटायो सोही कुराले हानाहान गर्न्यौं । दाउरा र काठका टुक्राहरुले हाने होला । सोही कारणबाट निजको शरीरको अंगमा चोट पुगी मृत्यु भएको हो भनी प्रतिवादी गजेन्द्र लावतीले अदालतमा गरेको बयान ।

मिति २०६७।६।२२ को बिहान ७.०० बजे मृतकलाई अइन्द्र लावतीले घरको सीलिङ ठोक्न भनी बोलाई लिई मृतकको दाँते आरी बोकी गएको देखेको हुँ । अं ४.०० बजे तिर प्रतिवादी गजेन्द्र लावतीको छोरा र अन्य एक जना व्यक्ति आई लाखबहादुरको घरको मकैको थाङ्गोमा बाँधी राखेको छ भनी खबर गरेको त्यहाँ जादा गजेन्द्र लावतीले कुट्दै गरेको देखे । अन्यले कुटपीट गरेको देखिन भनी जाहेरवाला शुक्रबहादुर फत्रले शुरु जिल्ला अदालतमा गरेको बकपत्र ।

गजेन्द्र लावतीको मुल घरमा हो हल्ला भएको सुनी हेर्न जाँदा मृतक र प्रतिवादीले अत्यधिक मादक पदार्थ सेवन गरी झगडा गरी सो घटना घट्न गै मृतकको मृत्यु हुन गएको हो भनी रामप्रसाद फत्रले शुरु जिल्ला अदालतमा गरेको बकपत्र ।

मृतकलाई को कसले कुटपीट गरी मारेको मैले देखिन भनी मैया लावतीले शुरु अदालतमा गरेको बकपत्र ।

प्रतिवादी गजेन्द्र लावतीले कुटपीट गरी मारेको हो । बुबा भुँइमा लडेको देखेको हो भनी पूर्णकुमार फत्रले शुरु अदालतमा गरेको बकपत्र ।

घटना घटेको दिनमा मादक पदार्थ जाँड खाई दुवै जना हिड्दै गरेको सुनेको हो । पहिला प्रतिवादीलाई मृतकले ढुंगाले हानेको भन्ने सुनेको हुँ । दुवै जना मातेर लाप्पा खेल्दा खेल्दै एउटा मरेन एउटा मन्यो मार्ने नियत थिएन भनी प्रतिवादीका साक्षी अइन्द्र कुमार लावतीले शुरु अदालतमा गरेको बकपत्र ।

मृतक र प्रतिवादी पार्टनर काम गर्ने व्यक्ति हुन् । मृतक र प्रतिवादी एकै ठाउँमा मादक पदार्थ खाँदै हास्दै खेल्दै गरेको देखेको हुँ । कुटपीट गरेको देखिन । सोही दिन बेलुका लाप्पा खेलेर डीलबाट लडेर मरेको हो भनी सुनेको हो भनी प्रतिवादीका साक्षी कंसबहादुर लावतीले शुरु अदालतमा गरेको बकपत्र ।

प्रतिवादी गजेन्द्र लावतीले अदालतमा आफू र मृतक साथी भएको, दिनभर साथै रहेको र रक्सी सेवन गरेको, मृतक घर जान भनी आफूसँग छुट्टिएकोमा स्कूले नानीहरुलाई ढुङ्गामुडा गरेर रुवावासी गराएकोमा नानीहरुले मलाई गुहार्दा त्यसो नगर्न

सम्झाउँदा आफूलाई नै ढुङ्गा प्रहार गर्दा रीस उठी आफूले पनि मृतकलाई कुटपीट गर्दा मृत्यु भएको भनी बयान गरेको, मृतकको पोष्टमार्टम रिपोर्टबाट कुटाईको कारण आन्तरिक रक्तश्राव भै मृत्यु भएको देखिएको, वादी तथा प्रतिवादीका साक्षीले प्रतिवादीकै कुटाईबाट मृतकको मृत्यु भएको कुरा लेखाई दिएको समेतबाट ज्यान सम्बन्धी महलको १४ नं बमोजिम प्रतिवादी गजेन्द्र लावतीलाई १० वर्ष कैद हुने ठहर्छ भन्ने पाँचथर जिल्ला अदालतको मिति २०६८।१०।१७ को फैसला ।

मृतक र म पुनरावेदक दिन भरी एकसाथ रही मादक पदार्थ सेवन गरेको र निजसँग मेरो सुमधुर सम्बन्ध रहेको कुरा जाहेरवाला लगायत मिसिल संलग्न अन्य सम्पूर्ण प्रमाणले पुष्टि गरेको अवस्था छ । मृतक र पुनरावेदकको आत्मीयता रहेको अवस्थामा मृतकले साना नानीलाई ढुङ्गाले हानेबाट सम्झाउन गएको, उक्त अवस्थामा मृतकले मादक पदार्थ सेवन गरेको परिणाम पुनरावेदकलाई ढुङ्गाले हिक्याइ चोट लाग्न गएको र पुनरावेदक समेतले मादक पदार्थ सेवन गरेको अवस्थामा दुई पक्षबीच तत्काल कुटपीट लछारपछार भै शंखबहादुरको मृत्यु भएकोले वारदातको प्रकृतिबाट मानिस मर्ला जस्तो नदेखिएमा ज्यान सम्बन्धी महलको ६(४) ले भवितव्य हुन्छ । सर्वोच्च अदालत बुलेटिन २०६० पूर्णाङ्क २७४ पृष्ठ ९ मा रक्सी सेवन गरी झैझगडा र सामान्य कुटपीट गर्दा मरेकोमा भवितव्य हुन्छ भनी सिद्धान्त प्रतिपादन भएको सोलाई पालन नगरी शुरुले १४ नं को कसूर ठहर गरेको फैसला बदर गरी ज्यान सम्बन्धी महलको ५ र ६ नं बमोजिम फैसला गरीपाउँ भनी पुनरावेदक प्रतिवादी गजेन्द्र लावतीले पुनरावेदन अदालत इलाममा दिएको पुनरावेदनपत्र ।

प्रतिवादीले अधिकारप्राप्त अधिकारी समक्ष मिति २०६७।६।२२ का दिन मृतक मेरो घरमा आएका थिए । मृतकले र मैले २।२ सेर जाँड खायौं त्यसपछि गाउँतिर गएर अन्दाजी ९ बजे मेरो घरमा पुगी मलाई राखेको खाना दुवै जनाले बाँडेर खायौं । त्यसपछि दिउँसो १ बजे मृतक घर जान भनी लागे । मृतक शंखबहादुरले मेरो घरदेखि केही पर साना नानीहरू खेलिरहेका अवस्थामा ढुङ्गाले हिक्याउन थालेछन् । नानीहरू रुन कराउन थालेपछि म उक्त ठाउँमा गई निजले ढुङ्गा हान्दै गरेको देखी संझाउन खोज्दा उल्टै मलाई टाउकोमा ढुङ्गाले हानेपछि मलाई पनि रीस उठी निजलाई ढुङ्गाले हाने । दुवै जनाले कुस्ताकुस्ती गर्न थाल्यौं । सोही क्रममा मैले उत्तिसको डोलो, दाउराले

निजको चल्नी टाउकामा हान्न थाले । सो दाउरा भाँचिएपछि बाँसको टुप्पोतिरको टुक्राले हिकीएँ । त्यसपछि दाउराको चिर्पटले हिकीएँ । ढुङ्गाले हिकीउँदा निजको अण्डकोष र लिङ्गमा चोट लागी अचेत भै भुईँमा लडेपछि पनि निजको शरीरको विभिन्न भागमा हिकीएँ । निज लडेको थियो भनी कसूरमा साबित भै बयान गरेको देखियो । मृतकको लाश प्रकृति मुचुल्कामा ढाड र पिठ्युँको बाँया साइडमा ३ इन्च गोलो भै छाला पिल्लिएको, ढाड र पिठ्युँमा भाटाले पिटिएको जस्तो १५।१६ वटा नीलडाम भै मलद्वारबाट दिशा निस्केको, दुवै हातको कुहिनामा छाला पिल्लिएको, दुवै आँखामा चोट र रगत निस्केको, दाहिने कानमाथि छाला पिल्लिएको, दाहिनेपट्टि ढाडमा २ इन्च लामो चोट र रगत जमी डाम जस्तो देखिएको भनी उल्लेख भएको पाइयो । शव परीक्षण प्रतिवेदनमा दुवै आँखा, मुख र नाकबाट रगत बगेको, ढाडमा विभिन्न नीलडाम र चोटहरु रहेको, दुवै कुहिनामा चोटहरु भएको, Left parietal bone fracture भनी उल्लेख भएको र internal hemorrhage and cerebral hemorrhage भएको कारणबाट मृत्यु भएको भन्ने मृत्युको कारण उल्लेख भएको पाइयो । यी प्रतिवादीले शुरु पाँचथर जिल्ला अदालतमा बयान गर्दा समेत लाप्पा खेल्दा लड्दा हातले जे जे भेट्यो सोही कुराले हानाहान गरियो । दाउरा, काठका टुक्रा, बाँसका टुक्रा, ढुङ्गाहरुले हानेँ हूँला सोही चोटका कारणले मृतकको मृत्यु भएको हो भनी लेखाएको देखियो । प्रतिवादी र मृतकले बिहान अन्दाजी ७ बजे जाँड खाएको र वारदात दिनको अन्दाजी १ बजे पछिको देखिन आएकोले बिहान खाएको जाँडको नशाले यी प्रतिवादी आफ्नो कामको परिणाम थाहा नपाउने गरी नशामा लठ्ठ भएको अवस्थामा कुटपीट भएको भनी मात्र नमिल्ने हुनाले र शरीरमा रहेको गम्भीर चोटहरु समेतको हिसाबले सामान्य किसिमको कुटपीट भन्न मिल्ने अवस्था नहुँदा सर्वोच्च अदालतको नजिरमा रहेको भवितव्यको सिद्धान्त प्रस्तुत मुद्दामा मेल खाएको पाइएन । पुनरावेदक प्रतिवादीलाई मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धीको १४ नं बमोजिम १० वर्ष कैद गरेको शुरु पाँचथर जिल्ला अदालतको फैसला सदर हुने ठहर्छ भन्ने व्यहोराको पुनरावेदन अदालत इलामको फैसला ।

त्यसमा चित्त नबुझाई यी प्रतिवादीले मृतक र प्रतिवादी दिनभरी एकसाथ रही मादक पदार्थ सेवन गरेको, मृतकसंग कुनै रीस, राग, इवी, द्वेष, लेनदेन आदि नरही मृतक र पुनरावेदकबीच सुमधुर सम्बन्ध एवं आत्मीय सामीप्यता रहेको, मृतकले स्कुले

नानीहरुलाई ढुङ्गाले हानेकोमा पुनरावेदक सम्झाउन गएको अवस्थामा मृतकले मादक पदार्थ सेवनको प्रभावमा परी पुनरावेदकलाई ढुङ्गाले हिकोउँदा पुनरावेदकलाई चोट लाग्न गएको, सो समयमा पुनरावेदक समेत मादक पदार्थ सेवन गरी मातेको कारणबाट मानिस मर्ला भन्ने नसोची एकले अर्कोलाई हात, ढुङ्गा, लठ्ठीले हानाहान तथा लछारपछार कुटपीट गरेको, सुनियोजित र योजनाबद्ध तवरबाट संगीन, धारिला वा जोखिमी हातहतियार प्रहार नभएको, दुवै पक्षले मादक पदार्थ सेवन गरेबाट आफूले गरेको कार्यको परिणाम थाहा नभएको, सर्वोच्च अदालत बुलेटिन २०६० पूर्णाङ्क २७४ पृ. ९ मा रक्सी सेवन गरी झैझगडा र सामान्य कुटपीट गर्दा मानिस मरेकोमा भवितव्य हुन्छ भन्ने सिद्धान्त प्रतिपादन भएको हुँदा मानिस मर्ला भन्ने कल्पना समेत गर्न नसकिने प्रस्तुत वारदातको प्रकृतिबाट ज्यान सम्बन्धी महलको ६(४) नं ले भवितव्य ठहर गर्नु पर्नेमा पुनरावेदन अदालतले ज्यान सम्बन्धी महलको १४ नं को कसूर ठहर गरेको फैसला उल्टी गरी ज्यान सम्बन्धीको महलको ५ र ६ नं बमोजिम फैसला गरीपाउँ भन्ने जिकिर लिई यस अदालतमा पुनरावेदन गरेको ।

नियम बमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको मिसिलको अध्ययन गरियो ।

पुनरावेदकका तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ता श्री जगदीशचन्द्र पाण्डेले पुनरावेदन जिकिरको कुरालाई ओजपूर्ण तवरले प्रस्तुत गर्दै प्रस्तुत वार्दातमा शुरु जिल्ला र पुनरावेदन अदालतले प्रतिवादीलाई लाग्ने नसक्ने ज्यान सम्बन्धी महलको १४ नं बमोजिम १० वर्ष कैद गरेको फैसला उल्टी गरी पुनरावेदकलाई ज्यान सम्बन्धीको महलको ५ र ६ नं बमोजिम सजाय गरीपाउँ भनी गर्नु भएको बहस सुनियो ।

यसमा प्रतिवादी गजेन्द्र लावतीले तत्काल उठेको रीस थाम्न नसकी मृतकसँग झगडा गर्ने क्रममा लाठा, ढुङ्गा, दाउराको चिरपट समेतले प्रहार कुटपीट गरेको कर्तव्यबाट मृतकको घटनास्थलमै मृत्यु भएकोले प्रतिवादी गजेन्द्र लावतीलाई ज्यान सम्बन्धी महलको १४ नं बमोजिम सजाय गरीपाउँ भनी प्रतिवादी विरुद्ध दायर अभियोगदावी पुग्ने ठहराई प्रतिवादीलाई १० वर्ष कैद गर्ने शुरु पाँचथर जिल्ला अदालतको फैसला देखिन्छ । त्यसमा चित्त नबुझाई प्रतिवादीले पुनरावेदन गरेकोमा पुनरावेदन अदालतबाट समेत शुरु फैसला सदर भएको पाइन्छ ।

ती फैसलाहरूमा चित्त नबुझाई प्रतिवादी गजेन्द्र लावतीले यस अदालतमा गरेको पुनरावेदनमा मृतक र प्रतिवादी बिहान देखि रक्सी मादकपदार्थ सेवन गरेको, मृतकसंग कुनै रीस, राग, इवी, द्वेष, लेनदेन आदि नरही मृतक र पुनरावेदकबीच सुमधुर सम्बन्ध एवं आत्मीय सामीप्यता रहेको, मृतकले मादक पदार्थ सेवनको प्रभावमा परी स्कूले नानीहरूलाई ढुङ्गाले हानेको र पुनरावेदक सम्झाउन जाँदा पुनरावेदकलाई पनि ढुङ्गाले हिरकाउँदा पुनरावेदकलाई चोट लाग्न गएको, सो समयमा पुनरावेदक पनि मादक पदार्थ सेवन गरी मातेको, मानिस मर्ला भन्ने नसोची एक अर्कोलाई हात, ढुङ्गा, लठ्ठीले हानाहान तथा लछारपछार कुटपीट भएको, सुनियोजित र योजनाबद्ध तवरबाट संगीन, धारिला वा जोखिमी हात हतियार प्रहार नभएको, मादक पदार्थ सेवन गरेबाट आफूले गरेको कार्यको परिणाम दुवै पक्षलाई थाहा नभएको र भवितव्य परी मृतकको मृत्यु भएको यसमा सर्वोच्च अदालत बुलेटिन २०६० पूर्णाङ्क २७४ पृ. ९ मा रक्सी सेवन गरी झैझगडा र सामान्य कुटपीट गर्दा मानिस मरेकोमा भवितव्य हुन्छ भन्ने सिद्धान्त विपरीत ज्यान सम्बन्धीको १४ नं को कसूरदार ठहराएको मिलेन भन्ने जिकिर लिएको देखिन्छ ।

मातेको अवस्थामा वारदात भएको भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर रहेता पनि यी प्रतिवादीले मौकामा गरेको बयानमा मृतकले स्कूले नानीहरूलाई ढुङ्गाले हिरकाएको सुनेपछि आफूले मृतकलाई सम्झाएको भन्ने कुरा र अदालतमा गरेको बयानमा पनि आफूले मृतकलाई स्कूले नानीहरूलाई ढुङ्गाले नहान भनी भनेको कुरा उल्लेख गरेको देखिन्छ । मृतकले प्रतिवादीलाई सम्झाएको यो कार्यबाट जाँड सेवनको परिणामस्वरूप प्रतिवादीले सोचविचार गर्ने शक्ति गुमाएको वा मानसिक संतुलन गुमाएको समेत देखिन आउँदैन । जाँड सेवन गरेको व्यक्तिले बिना कारण स्कूले नानीहरूलाई ढुङ्गाले हान्ने कार्य र सो नगर्न भनी सम्झाउन गएको व्यक्तिलाई पनि ढुङ्गाले हान्ने कार्य आफैमा एक उत्तेजनापूर्ण र खतरापूर्ण क्रिया हुन्छ । सामान्य सुझबुझको स्वस्थ व्यक्तिलाई पनि सो दृश्य हेर्दा रीस उठ्ने प्रतिक्रिया उत्पन्न हुन सक्ने त्यसमाथि मृतकले यी प्रतिवादीलाई पनि ढुङ्गाले हिरकाएको अवस्थामा यी प्रतिवादीलाई मृतकप्रति रीस उठनुलाई जाँडको परिणामले रीस उठेको भन्न मिल्दैन । प्रतिवादी विरुद्ध मनसायजन्य ज्यान सम्बन्धी अभियोगदावी नभै ज्यान सम्बन्धी महलको १४ नं को दावी रहेको विचारणीय छ । यो १४ नं भनेकै मनसाय र इवी नरहेको अवस्थाको ज्यानको वारदात हो । अतः

मृतकसँग आफ्नो पूर्व रीसइवी नरहेको र वारदातको पूर्व योजना नभएको भन्ने प्रतिवादीको जिकिर प्रासङ्गिक देखिंदैन ।

यसै प्रसंगमा विद्वान स्मिथ र होगानको क्रिमिनल ल तेह्रौँ संस्करणको पृष्ठ ३११ मा विद्वानले मात intoxication सम्बन्धी कानून नीतिमा ज्यादै आश्रित heavily policy based र यसको प्रयोग बारेको कानूनी सिद्धान्त खासै नरहेको often little by way of principle underpinning the operation of the law भनी उल्लेख गर्नु भएको छ । मातको प्रभावले गर्दा कसूर भएकोले कसूर गर्ने नियतको अभाव रहेको या उल्लिखित कार्यको परिणाम कसूर हुने कुराको आफूलाई चेत नभएकोले सजाय नहुनु पर्ने भनी नियत intention र recklessness को कसूरमा प्रतिवादीले मातको जिकिर लिने गर्छन् । यसैले अनिवार्यरूपमा नियत वा recklessness आवश्यक रहेको कसूरमा प्रतिवादीको नियत वा recklessness थाहा पाउन प्रतिवादी उपर परेको मातको प्रभाव हेर्नु आवश्यक हुन्छ । यदि मातको बावजुद प्रतिवादीको चेतना दुरुस्त भएमा उसले उन्मुक्ति पाउन सक्ने हुँदैन । सोही पुस्तकको पृष्ठ ३१२ मा A drunken or drugged intent will suffice for a crime of intention, a drunken or drugged awareness of a risk of the prohibited harm will suffice for a crime of recklessness. This is so even though drink or drugs impaired or negated D's ability to judge between right and wrong or to resist temptation or provocation. It is so even though, in his drunken state, D found the impulse to act as he did irresistible. भनी विद्वानले उल्लेख गर्नु भएको महत्वपूर्ण छ ।

नियतजन्य कसूरमा प्रतिवादीको नियतलाई वादीले प्रमाणित गर्नु पर्ने हुन्छ भने प्रतिरक्षा defence को जिकिरलाई प्रतिवादीले प्रमाणित गर्नु पर्छ । मातको जिकिर भनेको यथार्थमा defence in the true sense न भै denying the element of *mens rea* भएकोले रक्सीले मातेको प्रतिवादीले अभियोगदावीको कसूर गर्ने नियत राखेको कुरालाई वादीले नै प्रमाणित गर्नु पर्ने भन्ने विद्वानको विचार देखिन्छ ।

यसै सन्दर्भमा स्वेच्छाको voluntary मद्य आदि पिउने कार्य या अनिच्छा अथवा थाहा नपाई भएको यसको सेवन आदिलाई फौजदारी कसूरले फरकढंगले हेर्दछ । स्वेच्छाको मात voluntary intoxication मा प्रतिवादीबाट नियतजन्य कसूरको मनसाय निर्माण नभएमा did not form the *mens rea* for the offence of specific intent निजले कसूरबाट उन्मुक्ति पाउँछ भनी उक्त पुस्तकको पृष्ठ ३१४ मा उल्लेख छ । अनिच्छित

मातले गर्दा प्रतिवादीले नियत वा चेत गुमाएको देखिएमा उसले specific or basic intent दुवै कसूर offence बाट उन्मुक्ति पाउँछ । तर कठोर वा स्वतः दायित्वको कसूरमा प्रतिवादीलाई अनिच्छित मातले कुनै मद्दत गर्दैन ।

DPP v Majewski 1977 को मुद्दामा बेलायतको हाउस अफ लर्ड्समा लर्ड साइमनद्वारा व्यक्त र *Heard* मा लर्ड जस्टिस ह्युजेजले समर्थन गरेको धारणा अनुसार *where the purpose goes beyond the actus reus* (sometimes referred to as cases of "ulterior intent") को कसूरलाई specific intent कसूर मान्न सकिने कुरा उल्लेख छ । विद्वानले सो विचारको आलोचना गर्दै It is submitted that it is also a flawed basis on which to distinguish crimes of specific and basic intent. The crimes of murder and rape, for example, have been consistently and unequivocally accepted by the CA and HL as crimes of specific intent, yet there need be no purposive element in the *mens rea* of either भनी उक्त पुस्तकको पृष्ठ ३१८ मा व्यक्त गरेको विचार मननयोग्य छ ।

नियत intention, ज्ञान knowledge वा बेइमानी dishonesty मध्येको कुनै तत्व कुनै कसूरको मुख्य तत्व predominant *mens rea* element देखिएमा त्यो अपराध खास नियतजन्य अपराध specific intent crime हुने एवं कम मनसाययुक्त (some lesser *mens rea*) अर्थात् recklessness, negligence or strict liability को तत्व विद्यमान रहेको कसूर basic intent offence हुने कुरा केही पहिलेसम्म विवादरहित धारणा थियो ।

यी धारणाको पक्ष विपक्षमा विभिन्न तर्कवितर्क आए एवं any offence which may be committed recklessly ought to be held an offence of 'basic' and not 'specific' intent भन्ने विचारले प्रश्रय पाएको कुरालाई विद्वानले पृष्ठ ३१९ मा उल्लेख गर्नु भएको छ ।

माथि उल्लेख भए झैं specific र basic intent कसूर बीचको फरकको आधार सिद्धान्त नभै नीति रहेकोले कुन कसूर specific र कुन basic intent कसूर हो भन्ने कुरा बेलायती अदालतका निर्णयहरू बाहेक अरु किसिमले एकीन हुने देखिंदैन । यसै प्रसंगमा murder, wounding or causing grievous bodily hurt with intent, theft, robbery, burglary with intent to steal, handling stolen goods, endeavouring to obtain money on a forged cheque, causing criminal damage contrary to s 1(1) of the Criminal Damage Act 1971 where only intention to cause damage or, in the case of s 1(2), only intention to endanger life, is alleged, an attempt to commit any offence

requiring specific intent and possibly some forms of secondary participation in any offence आदि specific intent कसूर मानिएका छन् भने manslaughter; rape, sexual assault, maliciously wounding or inflicting grievous bodily hurt; kidnapping and false imprisonment; assault occasioning actual bodily harm; assault on a constable in the execution of his duty; common assault; taking a conveyance without the consent of the owner; criminal damage where intention or recklessness, or only recklessness, is alleged and possibly an attempt to commit an offence where recklessness is a sufficient element in the *mens rea*, as in attempted rape आदि basic intent कसूर मानिएका छन् किन भने ती कसूरले मनसाय खोजी हिंद्दैनन् do not require specific intent भनी विद्वानले पृष्ठ ३२० मा उल्लेख गर्नु भएको छ ।

तर फौजदारी न्याय विकासको क्रममा छ । Specific र basic intent को हिसाबले हेर्दा समस्या समाधान नहुने देखेर बेलायतको कानून आयोगले ३१४ नं को प्रतिवेदनमा 'specific intent' लाई 'integral fault elements' (intention, knowledge, belief, fraud and dishonesty) मानी ती कसूरको कानूनी सूची तयार गर्ने र त्यस बाहेकका कसूर जसमा हेलचक्रयाईको तत्व आवश्यक पर्छ त्यसमा मातको प्रभाव प्रासंगिक हुने (eg, those requiring recklessness) is that if D was voluntarily intoxicated he will be treated 'as having been aware at the material time of anything which D would then have been aware of but for the intoxication' धारणा राखी प्रतिवादीले स्वेच्छापूर्वक मद्यपान गरेमा उसले कुनै प्रतिरक्षा पाउन नसक्ने भन्ने सुझाव दिएको देखिन्छ । प्रतिवादीले स्वेच्छाको मद्य सेवनबाट कुनै कुराको गलत विश्वास mistaken belief लिएमा यदि सो भूल उसले मद्यसेवन नगरेको अवस्थामा पनि गर्न सक्ने भूल भएमा मात्र (should be taken into account only if D would have held the same belief if D had not been intoxicated) त्यसबारे विचार गर्नु पर्ने सो नदेखिएमा प्रतिवादीलाई कुनै रियायत नहुने भन्ने पनि कानून आयोगको सुझाव देखिन्छ ।

मुलुकी ऐन भवितव्य कसूरको सम्बन्धमा यस अदालतबाट प्रशस्त नजिर प्रतिपादन भएका छन् । प्रतिवादीबाट base offence नभएको अर्थात् मृतकलाई लागेको घाउ चोट कुटपीटबाट नभएको, विवादित कार्य गर्दा प्रतिवादी reckless नदेखिएको, सर्वसाधारणले भयावह नठानेको र स्वीकार गरेको सामान्य, स्वाभाविक काम कारवाहीको दौरान व्यक्ति मर्न पुगेको अस्वाभाविक परिणाम निस्केको वार्दात भवितव्य ठहर्ने भन्ने नै ती नजिरको

सार देखिन्छ । भवितव्यमा प्रतिवादी तथा सामान्य समझको मानिसले नसोचेको परिणाम अचानक घटित भएको हुनु पर्छ । सो काम गर्दा वा हुँदा प्रतिवादीमा मृतकप्रति कुनै किसिमको दुराशय एवं बदनियत हुनुहुँदैन । यी प्रतिवादीले मौकामा गरेको बयानमा मृतकसंग प्रतिवादीलाई रीस उठेको, मृतकलाई ढुङ्गाले हानेको, मृतकसँग कुस्ती पर्दापर्दै दुवैजना आँगनमा पुगेको, त्यहाँ उत्तिसको डोलो दाउरोले मृतकको टाउको, चल्नी, डडाल्नोमा हिकार्एको, दाउरा भाँचिएपछि बाँसको टुप्पोले हिकार्एको, त्यसपछि दाउराको चिर्पटले हिकार्एको र भूईँमा रहेको ढुङ्गाले मृतकको अण्डकोष लिङ्गमा हिकार्एको भन्ने व्यहोरा रहेको पाइन्छ । निजले अदालतमा गरेको बयानमा पनि दुवै जना लाप्पा पन्यौं लडीबडी गन्यौं । मेरो हातमा हतियारहरु केही थिएन । लाप्पा खेल्दा लड्दा हातले जे जे भेट्यो सोही कुराले हानाहान गरियो । दाउरा, काठका टुक्रा, बाँसका टुक्रा र ढुङ्गाहरुले हाने हूँला । निजको शरीरको के कुन अंगमा चोट पुगी मृत्यु भएको हो मलाई थाहा भएन मौकाको बयान भने बमोजिम भएको भनी उल्लेख भएको देखिन्छ । मृतकको शव परीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लेख भएको Bloody discharges from both eyes, mouth and R/L nostrils; multiple bruises on the back with patterned abrasion 11 cm on the back. Multiple bruises on the exterior surface of both elbows and on the anterior surface of upper thigh in both sides. Rt. Ventricle of heart and Lt. Ventricle are filled with clotted. Blood is found in broaches and trachea. Blood in thoracic cavity. Left cerebral hemorrhage 250 ml blood. Lt. Parietal bone# समेतका मृतकको शरीरमा परेको सांघातिक घाखतबाट मृतक उपर भएको कुटपीट समाजले पचाउन नसक्ने गम्भीर वार्दात देखिन्छ ।

माथि उल्लेख भए बमोजिम यी प्रतिवादीले मृतकको ज्यान लिने हिसाबले घातक संसाधनद्वारा मृतक विरुद्ध गम्भीर कुटपीट गरेको प्रस्तुत वारदात यथार्थमा मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धी महलको १३ नं भित्र पर्ने देखिन्छ । तथापि प्रतिवादी विरुद्ध ज्यान सम्बन्धी महलको १४ नं को अभियोगदावी मात्र रहेकोले यो इजलास उक्त १४ नं बाहेक १३ नं तर्फ विचार गर्न असमर्थ छ । प्रस्तुत वारदात प्रतिवादीले थाम्न नसक्ने रीसको आवेशमा समेत गरेको देखिँदा प्रतिवादी गजेन्द्र लावती विरुद्धको अभियोगदावी पुग्ने ठहर्‍याई निजलाई मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धी महलको १४ नं बमोजिम १० वर्ष कैद गरेको शुरु पाँचथर जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत

इलामको मिति २०६९।९।९ को फैसला मिलेकै देखिंदा सदर हुने ठहर्छ ।
प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन । दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल
नियमानुसार बुझाई दिनु ।

न्यायाधीश

म उक्त रायमा सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत: इन्द्रकुमार खड्का

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमल्सेना

सम्बत् २०७२ साल पौष महिना २४ गते रोज ६ शुभम्-----